

Hoofdstuk 1. Welkom in tweestromenland

In de Verenigde Staten lijkt politiek eenvoudig : er is een progressieve partij, de Democraten, en er is een conservatieve partij, de Republikeinen. De partij die bij verkiezingen meer dan de helft van de stemmen haalt, is de baas. De anderen hebben vier jaar lang niets te vertellen. Een heel eenvoudig systeem, zolang men erin slaagt om de stemmen behoorlijk te tellen. Eenvoudig, maar ook wel wreed. Vooral voor zwakke groepen uit de samenleving is het immers geen lachertje om vier jaar buitenspel te staan, genegeerd te worden in behoeften, in dingen die vaak levensnoodzakelijk zijn. Niettemin zijn er in ons land nogal wat mensen die vinden dat ook België zo'n eenvoudig systeem zou moeten hebben.

De voorstanders van een tweepartijensysteem hameren uiteraard op de voordelen ervan, zoals de duidelijkheid voor de kiezer en de mogelijkheid om een eenduidig beleid te voeren. Ze verliezen echter één ding uit het oog : een systeem naar Amerikaans model kan in België niet. Omdat ons politiek landschap niet vertaalbaar is in de twee Britse of Amerikaanse blokken. Op enkele specifieke thema's na, bevindt alleen het Vlaams Blok zich binnen het politieke bereik van bijvoorbeeld de Amerikaanse Republikeinen. De Democraten, de zogenaamde progressieven, vallen ideologisch het best te vergelijken met de Vlaamse centrumpartijen CD&V en VLD samen met Agalev, SP en nog wat kleiner grut. Links en extreem links, zoals respectievelijk de PS en Ecolo, komen in het Amerikaanse politieke spectrum gewoon niet voor. Voor wie in België dezelfde tegenstelling wil creëren als die in Amerika tussen Democraten en Republikeinen, is er dus goed nieuws : die tegenstelling bestaat al. Aan de ene kant zijn er de democratische partijen als equivalent van 'de Democraten', aan de andere kant het Blok als equivalent van 'de Republikeinen'. Waarmee we overigens niet gezegd willen hebben dat iedereen die voor het rechtse alternatief kiest daarom ondemocratisch zou zijn.

Dat heeft niet alleen te maken met het ontbreken van een democratisch rechts alternatief in Vlaanderen. Als we personen en structuren buiten beschouwing laten en uitsluitend rekening houden met de standpunten van die partijen en die van de Vlaamse kiezers, dan

zouden verkiezingen in twee zulke blokken ongeveer het volgende resultaat opleveren : de Democraten halen 70 % en de Conservatieven 30 %. Indien je het migrantenthema uitschakelt, zou van die 30 % zelfs amper de helft overblijven. Dat gaat overigens voor het grootste gedeelte van Europa op, met uitzondering van Groot-Brittannië; Europeanen zijn minder conservatief dan inwoners van de VS. Met andere woorden : binnen het huidige politieke landschap liggen de verhoudingen in ons land totaal anders dan in Amerika. Het Amerikaanse systeem is niet toepasbaar op Vlaanderen.

Het ontbreken van een democratisch rechts alternatief is een vaststelling die al verschillende keren en vanuit verschillende hoeken gemaakt werd. Door de verschuiving naar het centrum van zowel de VLD als de CD&V wordt gesteld dat er in Vlaanderen geen democratisch rechts alternatief meer is. Die analyse is niet helemaal juist. Er is in Vlaanderen inderdaad een politieke markt voor democratisch rechts, maar naast het Blok is die markt vrij klein. De enige partijen die tot voor de komst van N-VA hiervoor in aanmerking kwamen, waren diezelfde VLD en CD&V, maar die zouden dan wel de overgrote meerderheid van hun kiezers aan het door hen verlaten centrum moeten afstaan. Een politieke zelfmoord, waartoe uiteraard geen van beide partijen bereid is. Zoals professor Elchardus stelt :

“Mijn collega Patrick Stouthuysen en Johan Leman hebben gelijk als ze zeggen dat het rechtse politieke veld op dit moment in Vlaanderen breed open ligt en dat dit waarschijnlijk het Blok helpt. Maar in alle eerlijkheid vind ik dat de CVP goed zot zou zijn om zich daarom gespierd rechts te gaan opstellen. Idem voor de VLD trouwens. Wie zich zo profileert, houdt op een brede volkspartij te zijn.”

Als er een democratische rechtse partij moet komen, zal het dus moeten gaan om een afsplitsing met een beperkte werfkracht. Bovendien zijn er dan eigenlijk, zoals we later zullen aantonen, twee dergelijke partijen nodig : een confessionele en een niet-confessionele.

Een andere verdeling in twee andere groepen dan ? We kunnen ons de moeite besparen, want een politiek tweestromenland gaat in tegen de aard van de Vlaming. De tegenstellingen waaruit ons politieke landschap is opgebouwd, vallen onmogelijk in twee groepen in te delen. Dat is zowel een cultureel gegeven als een gevolg van onze geschiedenis. In de Verenigde Staten deelt men in grote lijnen dezelfde economische analyse. De tegenstellingen rond ethische thema's en de graad van sociale bescherming hebben ook aanhang van gelijke

omvang en zijn stevig aan mekaar verbonden. Er zijn weinig Amerikanen die ethisch progressief en bovendien sociaal conservatief zijn. Daardoor is in de VS een indeling in twee grote blokken vrij eenvoudig is.

Maar zijn de Amerikanen eigenlijk wel zo dol op hun systeem van twee blokken en één winnaar ? Als ze de keuze zouden hebben, zouden ze daar misschien ook voor een centrumgericht consensusmodel kiezen. Want is het enkel toeval dat de president regelmatig wordt opgezadeld met een Congres waarin de tegenstander de meerderheid heeft ? Of moeten we hierachter een soort collectieve meesterzet zien van een bevolking die zich vragen stelt bij het systeem van *the winner takes all* ?

De Belgische kiezer zou alvast niet kunnen leven met een systeem waarbij de helft van de bevolking haar zin krijgt, terwijl de andere helft een legislatuur lang in de kou blijft staan. In feite volstaat die vaststelling om elke droom van een Belgisch tweepartijensysteem aan diggelen te slaan. Ons kiessysteem creëert consensus. Om een meerderheid te vormen, is een breed spectrum van partijen nodig en alleen een nog meer centrumgerichte coalitie kan het aantal partijen verkleinen. Een gevolg hiervan is weliswaar dat geen enkele kiezer, met betrekking tot de realisatie van zijn standpunten, volledig aan zijn trekken komt. Maar het betekent ook dat geen enkele kiezer helemaal op zijn honger blijft zitten of wordt gemarginaliseerd. Door het brede spectrum van partijen waarvan talloze standpunten elkaar overlappen, ook over tegenstellingen heen, ontstaat er zodoende een globale politieke grondstroom, waarin iedere burger zich wel enigszins kan vinden. Zelfs een kiezer van het Vlaams Blok zal zich, ondanks het feit dat zijn partij van elke machtsdeelname wordt uitgesloten, voor een groot stuk in die collectieve politieke lijn kunnen terugvinden. Ongetwijfeld maakt juist die grondstroom van België een land waar men al bij al graag woont.

Dit systeem van verplicht rekening houden met elkaar houdt zichzelf al decennia in evenwicht. Zelfs de enkele keren dat één politieke familie de meerderheid had, hielden de machthebbers rekening met de anderen. De kiezers van de verliezer volledig negeren, de normale gang van zaken in het Amerikaanse systeem, wordt in ons land niet aanvaard. Hierin wordt een belangrijke historische rol gespeeld door de positie van het zogenaamde middenveld in ons land : vakbonden, mutualiteiten, verenigingen, enzovoort. Het middenveld is een andere vorm van vertegenwoordiging voor de burger, in feite een soort

parallel politiek systeem met een grote mobiliserende kracht. Partijen die minder vervlochten zitten in dit middenveld zijn niet altijd even gelukkig met de macht van deze verenigingen. Wellicht daarom dat zowel in de Verenigde Staten als in Groot-Brittannië verschillende regeringen vaak hardhandig de macht en invloed van het middenveld hebben proberen te beknotten. Ook in ons land kwam het soms tot een botsing tussen wat men het primaat van de politiek noemt – vrij vertaald : politici hebben het laatste woord bij politieke beslissingen, omdat zij hiervoor democratisch zijn verkozen – en de verregaande macht van het middenveld. Een macht die in veel gevallen ook financieel gestalte kreeg in de oprichting van banken, verzekeringsmaatschappijen, enz. Op een vrij natuurlijke wijze ontstond op die manier een evenwicht tussen de twee grootste blokken : het katholieke en het socialistische. Als partij A een bank of ziekenfonds oprichtte, deed partij B hetzelfde, zodat binnen het middenveld een zeker evenwicht ontstond en behouden bleef. Het creëerde twee evenredige blokken die zich in alles in evenwicht hielden, een beweging die met de term ‘verzuiling’ wordt aangeduid.

Maar net zoals het niet in eerste instantie de politicus maar de kiezer is die voor politieke herverkaveling zorgt, was het ook de kiezer die voor een ommekeer in de verzuiling zorgde. Hij loste de band tussen politieke keuze en keuze voor verenigingen en diensten als vakbonden en mutualiteiten. Het is niet langer zo dat, omdat men aangesloten is bij de christelijke mutualiteit, men ook christen-democratisch stemt. Het consensusmodel, waarbij partijen door een sterk middenveld worden gedwongen om met alle belangrijke groepen van de bevolking rekening te houden, zou normaal gesproken door die evolutie van ontzuiling in het gedrang zijn gekomen. Maar uitgerekend door de politieke versnippering, gecombineerd met een ruk naar het centrum van de meeste grote partijen, ontstond op dat moment een nieuw consensusmodel. Een model van het midden, gericht op de centrumgerichte grondstroom van de Vlaming. Een evolutie naar een nieuw politiek evenwicht, dat het middenveld verlost heeft van een belangrijke evenwichtstaak.

In een volgend hoofdstuk situeert een schare bevoorrechte waarnemers de positie van de Vlaamse partijen met betrekking tot de belangrijkste tegenstellingen in onze samenleving (van links naar rechts). In liefst 70 % van de gevallen bevinden de partijen zich in het ruime centrum. De extremen worden zelden ingevuld. De rest is dan nog voor zowat de helft op rekening van het Vlaams Blok te schrijven. Aangezien de meeste kiezers van het Blok

volgens de studies van het ISPO met betrekking tot andere thema's dan het migranten- en veiligheidsthema (de 'repressietegenstelling') eveneens centrumgericht zijn, mogen we het Blok echt wel een 'verschijnsel' noemen.

De Vlaming houdt van een rustige consensus. Hij wil zoveel mogelijk mensen in het centrum verzamelen. Afhankelijk van de maatschappelijke en historische context, laat hij dat centrum de ene keer wat meer naar rechts en de andere keer wat meer naar links opschuiven. De themapartijen wijken hiervan af en kruiden het debat en de publieke opinie met concrete topics, zoals leefmilieu of migranten, zonder een globale beweging te vertegenwoordigen. Maar zodra ze evolueren naar een multithematische partij, zoals bij Agalev het geval is, schuiven ze automatisch meer in de richting van het centrum.

De Belg vindt politiek een bedenkelijk spektakel. Regeren met een groot aantal partijen vereist voortdurend delicate evenwichtsoefeningen en levert zelden 'mooie' politiek op. Het woord 'compromis', de rode draad doorheen de geschiedenis van het Belgische politieke bedrijf, heeft een vieze bijklank. Lange, nachtelijke vergaderingen op zoek naar een consensus leveren resultaten op waarover uiteindelijk geen elke kiezer echt tevreden is. Dat geldt trouwens ook voor de partij die hem bij die besluitvorming vertegenwoordigt. De kiezer lijkt een dictator die eist dat hij op zijn wenken wordt bediend, maar in de praktijk is hij bereid om veel water bij de wijn te doen. Liever een glas fletse wijn dan de kans dat er enkel water zal zijn. Dit ontzegt hem echter niet het recht om diegenen die hem de wijn voorzetten, die vermaledijde politici, te veroordelen en te beschimpen. Zich afzetten tegen de dragers van een politiek ambt maakt tenslotte al sinds mensenheugenis deel uit van onze cultuur.

Wie roept om een meerderheidsmodel, doet dat in de veronderstelling dat zijn partij aan het langste eind zal trekken. Maar het model staat uiteindelijk haaks op de aard van de Vlaamse kiezer en de organisatie van de Vlaamse samenleving en daarom zal een tweepartijensysteem bij ons nooit voet aan de grond krijgen.

Hoofstuk 2. De roep om herverkaveling

Als een politicus om herverkaveling roept, zegt hij eigenlijk : “Ik wil groter worden.” Geen partij of politicus is voor een herverkaveling waarbij de ander groter wordt. Als de SP. A front wil vormen met Agalev, is dat om een grotere partij te worden. De SP. A zal nooit stellen dat alle Agalev’ers uit de christelijke progressieve beweging – en dat zijn er nogal wat – samen met de CVP moeten gaan herverkavelen. Net zoals de VLD niet meteen pleit voor een samensmelting van de katholieke vleugel van het Blok met de CVP. Tenzij zoiets de christen-democraten behoorlijk wat stemmen zou kosten. Zelfs minuscule fracties, zoals procentueel vederlicht geworden afsplitsingen van de Volksunie, denken bij herverkavelen aan een nieuwe beweging waarvan zijzelf het middelpunt vormen. Soms zit er ook bewuste of onbewuste berekening achter. Als progressief Vlaanderen schreeuwt om een nieuwe rechtse formatie, samengesteld uit de minst extreme Blokkers en de meest rechtse VLD-ers, rekent dit progressief Vlaanderen eigenlijk op de aversie van progressieve liberalen en van arbeiders in de hoop dat ze elkaar vinden in de centrumpartij die de VLD is geworden.

Conclusie : Wie wil herverkavelen, zal enkel kunnen rekenen op de medewerking van partijen die daar beter van worden. Dat is meteen ook het grote probleem waarom het parlement er niet in slaagt om een nieuw wettelijk kader te creëren dat herverkaveling stimuleert. Wetgevende initiatieven op het vlak van kiesdrempels, nieuwe kiessystemen en een andere partijfinanciering, die een herverkavelend effect kunnen hebben, halen zelden of nooit een meerderheid. Parlementairen van de partijen die dreigen te verliezen met de nieuwe regeling zijn uiteraard tegen. En de anderen kunnen onmogelijk voor zijn, omdat ze dreigen beschuldigd te worden van ondemocratisch gedrag tegen een politieke concurrent. Het is moeilijk om tot zulke beslissingen te komen, omdat degenen die ze moeten nemen per definitie betrokken partij zijn.

Geen enkele politicus of partij wil een herverkaveling om het de kiezer gemakkelijker te maken. Men wil een herverkaveling waarbij de eigen partij groter wordt.

De kiezer vraagt om andere redenen een herverkaveling. Als hij om herverkaveling roept, roept hij in de eerste plaats om vereenvoudiging. Het feit dat ons land door zoveel verschillende partijen wordt bestuurd, wordt zelden ervaren als een teken van extreme democratie. De kiezer beschouwt het eerder als het ultieme bewijs dat de politiek niet

bekwaam is om het eigen bedrijf efficiënt te runnen. “Ze slagen er niet eens in om een behoorlijk politiek systeem op poten te zetten,” klinkt het dan. Bovendien zijn voor de meeste kiezers de verschillen tussen de partijen vaak veel minder groot dan de politici zelf denken. Hij ervaart het toenemend aantal partijen niet als een uitbreiding van zijn keuzemogelijkheden, maar als meer van hetzelfde. In de geest van de kiezer heeft er zich op dit vlak al een herverkaveling voltrokken. De toename van het aantal partijen dat voor zijn stem in aanmerking komt, is daarvan een goed bewijs. De Vlaamse kiezer noemt gemiddeld 2,5 partijen die voor zijn stem in aanmerking komen. Als we er rekening mee houden dat één derde van alle kiezers altijd op dezelfde manier stemt, betekent het dat de 70 % die eventueel van mening wil veranderen vindt dat bijna vier partijen voor zijn stem in aanmerking komen. In de ogen van de kiezer zijn de verschillen tussen die partijen minimaal, in de ogen van de politiek hemelsbreed. Het zoveelste bewijs dat de meeste kiezers een stuk minder uitgesproken zijn in hun opinie dan de militante leden van politieke partijen.

Er zijn vandaag in België maar liefst achttien partijen, enkele folkloristische verschijnselen zonder mandatarissen niet meegerekend. In dit politieke landschap met al zijn bijgebouwtjes, verbouwingen en restauraties raakt de kiezer uiteraard stilaan het noorden kwijt. De logica lijkt zoek. Meer partijen die alsmaar meer op elkaar lijken. De kiezer wil duidelijke verschillen, tastbare tegenstellingen. Maar welk grondplan geeft het best de ideologische grondstromen van Vlaanderen weer en is bovendien politiek werkbaar ?

Alle politieke partijen zijn op zoek naar het gat in de markt. Het niet vinden van dat gat heeft vooral te maken met het feit dat nagenoeg geen enkele politieke formatie keuzes durft te maken. Zo'n keuze heeft immers vaak verstrekkende consequenties voor het politiek programma, het politiek personeel en tenslotte, en niet in het minst, voor de kiezers en militanten die men afstoot. Dit creëert een situatie waarbij bestaande partijen slechts ten dele in staat zijn om deze gaten in de politieke markt te dichten. Ofwel gaat het immers om grote gevestigde formaties, die vaak de logheid hebben van een olietanker als het op interne verandering aankomt, en waar men vooral onder druk van de extremere militanten schrik heeft om iets los te laten. Ofwel gaat het om nieuwe formaties die noch de structuur, noch de middelen, noch de figuren hebben om op korte termijn een braakliggend terrein in te nemen.

Een ander belangrijk verschil is of men spreekt van braakliggende terreinen in de politiek binnen het huidige of binnen een aangepast kiessysteem. Sommige zeer smalle formaties kunnen zonder kiesdrempel net die zetels binnenrijven waarmee men in een bepaalde assemblee incontournable wordt. Een beetje een Israëlische situatie, waar vaak zeer kleine confessionele partijen zwaar doorwegen op het beleid omdat ze op de wip zitten. Het huidige kiessysteem van ons land stimuleert in feite dat een uiterst kleine politieke partij een belangrijke rol kan spelen in een parlement. Denk aan de kostbare rol die Jan Decorte in een circuspartij als Rossem heeft gespeeld bij de goedkeuring van de derde fase van de staatshervorming. Of het feit dat het voor de Volksunie, ondanks alle dreigementen van toenmalig voorzitter Geert Bourgeois, onmogelijk was om uit de Vlaamse regering te stappen omdat de beide Volksunie-ministers van geen wijken wilden weten en zij met hun tweeën voldoende stemmen hadden om de krappe Vlaamse meerderheid in het zadel te houden. Of dit soort situaties, en partijtjes die op een wipsituatie speculeren, een goede zaak zijn voor het functioneren van onze democratie is een belangrijke vraag, maar ook een ander debat. Niet voor niets stellen wij in het hoofdstuk 'Remmende factoren' dat het ontbreken van een kiesdrempel in Vlaanderen een belangrijke rem is op politieke hervorkaveling.

We kunnen enkele mogelijke evoluties aangeven. En we kunnen de ideale situatie omschrijven, gesteld dat het politieke landschap zich zou laten kneden tot het landschap dat het best aansluit bij de wensen van de kiezers, volgens de tegenstellingen die hen scheiden en onderscheiden. Uiteindelijk is de belangrijkste vaststelling dat het zelden de partijen zijn die hervorkavelen. Hervorkaveling is haast altijd het werk van de kiezer.

De kiezer is zeer mobiel geworden. Slechts een minderheid is per definitie trouw aan zijn partij. Ongeveer één derde overweegt om van partij te veranderen, maar kiest uiteindelijk toch voor de partij waarvoor hij altijd gekozen heeft. Zoals een Opel-koper die wel eens in een andere showroom gaat kijken, maar uiteindelijk toch voor zijn vertrouwde merk kiest. Een ander derde is de vlottende massa. Bij de laatste verkiezingen veranderden zowat vier op tien van partijvoorkeur. En nog een derde heeft het ernstig overwogen. Dit was een historisch hoogtepunt, en de flexibiliteit van de kiezer zal nog toenemen.

Het feit dat er aan het eindresultaat van de verkiezingen soms niet zoveel verandert, zorgt er al eens voor dat men volkomen ten onrechte denkt dat bij sommige verkiezingen weinig

veranderd is. Of zelfs meer, dat een verkiezing overbodig zou zijn omdat het eindresultaat kort bij de vorige verkiezingen ligt, en er zodoende niets verandert. Dat is een vergissing. Stel je een café voor met dertig klanten, met pal ernaast een ander met eveneens dertig klanten. Als van de dertig klanten van het eerste café er tien de zaak verlaten om in het café ernaast te gaan zitten, en in dat café heb je er negen die naar het eerste café gaan, zie je achteraf maar het verschil van 1 klant die van het ene naar het andere café gegaan is. Maar in totaal hebben negentien van de zestig klanten wel een ander café opgezocht, en dat kan tellen als signaal. Want wat zou bijvoorbeeld het resultaat geweest zijn als een van beide cafés zijn klanten beter had kunnen houden ?

Bij politieke analyses door niet-wetenschappers is vaak het probleem dat men alleen naar de verschillen kijkt en niet naar de bewegingen. Daardoor heeft men het gevoel dat er weinig verandert, terwijl er misschien net ongelooflijk veel bewegingen gaande zijn. Die niet-wetenschappers zijn dan vaak politici en journalisten. Bovendien heeft men sterk de neiging om bewegingen van kiezers in veralgemeningen te vertalen. Terug naar ons cafévoorbeeld : dat is een kaartcafé, dus daar gaan alleen maar kaarters iets drinken. Klinkt dit niet als ‘dat is een racistische partij, daar stemmen dus alleen racisten voor’ of ‘dat is een groene partij, daar kiezen alleen geiten-wollen-sokken-dragers voor’?

Men kan nog verder gaan in ongefundeerde stellingen. Je neemt alle cafés waar meer alcohol dan koffie geschonken wordt en je stelt dat ‘de helft van alle cafégangers duidelijk kiest voor alcohol, terwijl de caféuitbater dit signaal straal negeert en toch ook koffie blijft schenken. Klinkt een beetje als : ‘de meerderheid van de kiezers heeft rechts gekozen, en toch worden er linkse maatregelen genomen’. Dat soort opinieveralgemeningen, om niet te zeggen clichés, gaan misschien op voor de meest militante vleugels binnen een partij, maar ze veralgemenen tot alle kiezers van een partij is fout. Je hebt conservatieve huismoeders die voor Agalev stemmen, omdat ze gezonde voeding belangrijk vinden, progressieve jongeren die kiezen voor de VLD omdat ze voor loonresponsabilisering zijn, bandarbeiders die kiezen voor de CVP omdat de plaatselijke CVP-burgemeester zo’n innemend figuur is, zelfstandigen die stemmen voor de SP omdat ze zich zorgen maken over de afschaffing van het ambtenarenstatuut waar hun dochter in werkt en je hebt oude dametjes die stemmen voor het Vlaams Blok omdat ze ervan overtuigd zijn dat het zwembadje van de kinderen van de burens hun kelder vochtig maakt.

Een getal om bij stil te staan : uit een exit-onderzoek van het ISPO blijkt dat bij de vorige verkiezingen 24 % van de Vlaams Blok-kiezers zich op dat ogenblik ook kon voorstellen om voor Agalev te kiezen. Nog sterker : 19 % van de Agalev-kiezers uit '99 zag het Vlaams Blok als een mogelijke tweede of derde keuze.

Dé kiezer bestaat niet, net zoals dé SP.A-kiezer, dé Agalev-kiezer en dé Spirit-kiezer niet meer zijn dan clichés en veralgemeningen. Ook politici zelf denken verkeerdelijk dat als ze militanten ontmoeten, ze een representatief staal van hun kiezers gezien hebben. Zoals de caféhouder die zijn cliënteel zou veralgemenen tot de trouwe dronken tooghanger, omdat hij die het meeste ziet. Of tot de vier kaarters in de hoek, omdat ze het hardste schreeuwen.

Hoofdstuk 3. De strijd om het gelijk

Waarom doet iemand aan politiek ? Toen men duizend personen vroeg wie de rijkste Belgen waren, kwam er een top tien uit met op prominente plaatsen de Koning en de Eerste Minister. De Belg is ervan overtuigd dat met politiek geld te verdienen valt. Men verdient er inderdaad meer dan in een fabriek, meer dan een onderwijzer en tot voor kort meer dan de hoogste ambtenaar. Maar je hebt computerprogrammeurs en commercieel afgevaardigden die meer verdienen dan een minister in België. Of politici genoeg verdienen is een aparte discussie. Ze behoren echter zeker niet tot de grootverdieners van ons land. Integendeel, een ietwat succesvol zelfstandig ondernemer verdient meer. Voor het geld moet men dus niet in de politiek gaan. Voor de relaties dan ? Men kan zich als politicus misschien troosten met de gedachte dat men een fundament legt voor een grootse toekomst in de privé, maar ook dat is een schromelijke vergissing. Een politiek ambt is een gewaad en als je dat gewaad aflegt, blijft enkel de naakte persoon over. Eens het mandaat voorbij is, verbazen politici zich over het feit dat de uitnodigingen niet meer komen. Plotseling is er geen behoefte meer aan hun gezelschap in de voetballoge, hun aanwezigheid op de receptie, de interessante conversatie tijdens de lunch. Politiek consumeert men op het ogenblik zelf.

Over herverkaveling nadenken is eveneens denken vanuit de mensen die aan politiek doen. Waarom doen ze het ? En waarom zouden ze het op een nieuwe, herverkavelde manier willen doen ? Het gaat niet om geld of de uitbouw van een oude dag. Daarvoor zijn er efficiëntere wegen. Waarover gaat het dan wel ? Macht en status. Maar macht en status zijn eveneens twee woorden die verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden. Ik licht ze daarom toe.

De essentie van politiek is de overtuiging van het eigen gelijk en de onbedwingbare drang om anderen van dit gelijk te overtuigen. Met dit gelijk willen politici twee dingen doen : het in daden en realisaties omzetten of aantonen dat de opponent in zijn daden en realisaties het bij het verkeerde eind heeft. Het is een foute veronderstelling dat alle politici ook daadwerkelijk hun macht willen beleven door ze in beleidsdaden om te zetten. Sommigen pogen het door het ongelijk van de ander aan te tonen. Of zoals Arthur Schopenhauer ooit treffend omschreef : “Met talent kun je twee dingen doen : het hebben of ontkennen dat anderen het hebben.”

Samengevat wil een politicus macht om zijn eigen gelijk door te drukken. Hij is ervan overtuigd dat hij het beter kan. Het bekleden van een politiek mandaat brengt status mee. Men verheft zich boven ‘de rest’. Dit statusgegeven is zeer relatief. De bewondering voor politici is lang niet meer wat ze ooit geweest is. Een succesvol zanger of schrijver geniet meer status en staat bovendien minder ter discussie. Maar voor de politicus wordt dit ruimschoots gecompenseerd doordat hij vooral circuleert onder fans. Het is de bevolking die de status van de politicus heeft aangetast, hierbij duidelijk makend dat zijn geloof in de politiek wankel is en het mandaat dat hij als burger uit handen geeft aan de politicus slechts tijdelijk en vergankelijk is. Maar de politicus circuleert zelden onder de bevolking. Ofwel staat hij kort bij de burger zoals een burgemeester, en maakt het afstandelijke maar rationele respect plaats voor erkenning van de menselijke relatie met de politicus. De politicus als cafébaas. Ofwel circuleert hij vooral onder militanten en medepolitici. De militant als ultieme fan is het ideale fundament voor een gevoel van status. Het statusgevoel is een veel grotere bedreiging voor de kwaliteit van de politiek dan de overtuiging van het eigen gelijk. Het zorgt ervoor dat mensen een ambt ambiëren voor de status en niet voor de realisatie van het gelijk. Zoals sommigen een cd willen maken, niet omdat ze kunnen zingen of een schitterend muzikaal idee hebben, maar omdat ze zich willen laven aan de beroemdheid, de status.

Een tweede bijverschijnsel is dat op dat ogenblik het mechanisme ontstaat om vooral te zorgen dat anderen, de rivalen, deze status niet bereiken. We spreken in dit geval over rivalen uit hetzelfde politieke kamp, en niet over politieke concurrenten. De negatieve energie die erop gebaseerd is dat men niet alleen status verwerft door wat men zelf kan, maar ook door datgene waar de andere de kans niet toe krijgen. Statusdrang is de ergste vijand van rationele politiek. Het is een van de redenen waarom de Amerikaanse politiek gedomineerd wordt door multimiljonairs zonder verhaal of missie, maar die de status aan hun verzameling jachttrofeeën kunnen toevoegen. Statusdrang is eveneens de reden waarom politici die niet vertrouwd zijn met deze status, zoals bijvoorbeeld ministers uit groene partijen, zichzelf gemakkelijker laten inpakken door lobbygroepen en andere machtsfactoren, waartegen zij zich voordien zo sterk afgezet hebben.

Bij status is macht niet langer bestemd voor het realiseren van het eigen gelijk, maar dient macht gewoon tot het in stand houden van ... macht. Hierin speelt het roofdiergevoel, waarbij de statusverwerving de totem of trofee is. Maar wanneer macht niets anders meer is dan primaire overlevings- en expansiedrang van het mannetjesdier, is herverkaveling niet meer dan het uitbreiden van het eigen gebied. Pissen in de hoeken van het machtssterrein. Voor een fundamenteel inhoudelijk debat als herverkaveling is het belangrijk om te vertrekken vanuit de rationeel politieke drijfveren, namelijk de drang om het eigen gelijk te realiseren. Het irrationeel politieke statusstreven is vooral belangrijk bij de vraag wat de belemmeringen zijn bij de realisatie van zo'n herverkaveling. De burger zet zich gemakkelijk af van de politieke drang om het eigen gelijk te realiseren. Dit betekent echter niet dat hij tegen het systeem als dusdanig is. Integendeel, het gaat hier om een verdedigingsreflex, een daad uit zelfbehoud. De verklaring hiervoor werd nergens zo goed omschreven als in J. Van Boxtaels *Encyclopedie van de domheid*. In dit grappige, maar tegelijk zeer verrassende en baanbrekende werk, omschrijft Van Boxtael de relatie tussen politicus en kiezer. De kiezer maakt een keuze uit verschillende visies. De persoon die de visie presenteert waar hij het meeste achterstaat, krijgt op dat ogenblik een mandaat van de kiezer. De kiezer draagt als het ware een stuk van zijn zelfbeschikkingsrecht over aan een politicus. Hij geeft zijn vertrouwen en hij geeft een wapen om dingen te realiseren. Een wapen dat de politicus ten goede, maar ook ten kwade kan aanwenden. Het volk wil de politicus er permanent aan herinneren dat het mandaat dat hij gekregen heeft slechts tijdelijk is, een tijdelijke volmacht om bepaalde

beslissingen te nemen. Om dit duidelijk te maken zet hij zich af van de politicus, bekritiseert hij hem, ridiculiseert hij hem en dicht hij hem alle slechte eigenschappen toe waarover het volk zelf beschikt. Eigenschappen als hebzucht, corruptheid, zelfzucht en statusdrang. Alleen door deze permanente situatie van een mandaat in ruil voor permanente kritiek en verwerping creëert men een evenwicht, een sterk democratisch fundament. Zonder deze kritiek creëert men in het beste geval verlichte dictatuur. Als we Van Boxtael volgen, en zijn analyse is dat waard, betekent dit natuurlijk ook dat je als politicus een vrij paradoxaal bestaan leidt. Je moet namelijk overtuigd zijn dat het volk achter je staat om je beleid te kunnen voeren, terwijl datzelfde volk je permanent als pispaal gebruikt. Hierin speelt het cynisme van de 'burger tegen wil en dank'. De extreme behoefte aan een politieke binnenweg wordt er gecombineerd met een diepe afkeer van de politiek als een corrupt mechanisme. Sociologen zouden het kunnen zien als een gebrek aan zelfrespect, een vorm van zelfwalg voor de eigen soort. Het is zoals toeristen die zich op het strand ergeren aan... de toeristen. Zij kleven de mening aan dat het systeem gewoon niet werkt. Dutroux en de witte mars waren ook voor deze groep katalysatoren waarin ze een bevestiging van hun oordeel zagen. De roep om nieuwe politieke cultuur kan echter nooit een antwoord zijn voor de paradox tussen persoonlijke bevoordeling willen en de afkeer voor het feit dat persoonlijke bevoordeling bestaat. In een maatschappij waarin de politiek gedurende decennia de indruk heeft gewekt alles te kunnen 'regelen', moet men niet verbaasd zijn dat dit mechanisme zo diepgeworteld is. Politiek is op die manier een zelfreproducerend mechanisme : niemand gelooft erin, maar het ongeloof is een geloof op zich geworden. Dit is de basis van het anti-establishment waarop enkel het Vlaams Blok inspeelt. Hun mengsel van conservatisme en scepsis sluit perfect aan op wat deze groep zoekt, en waar in andere landen en regio's andere, niet-beleidspartijen, een antwoord op formuleren. Het moet niet zo, maar het mag ook niet anders. Het mag zo zijn, maar we zullen het systeem gebruiken, misbruiken en uithollen. De burger als parasiet, gelegitimeerd door het idee van een staat die parasiteert op de burger. Het is niet fraai, maar historisch perfect verklaarbaar. Het broze ballet tussen vertrouwen en afkeer is van alle tijden. De collaboratie, de Noord-Zuid-scheiding in de 16de eeuw, Reinaert de Vos, Gullivers reizen, Ovidius of vandaag Hugo Claus presenteren ons totaal vergelijkbare beelden, of zijn het clichés, van de zelfzuchtige onbetrouwbare politicus.

Die haat-liefderelatie tussen machthebber en machtgever zien we ook in vergelijkbare situaties buiten de politiek. Zowel in de duivenbond, de fanfare als in het schoolbestuur zien wij identiek hetzelfde mechaniek. Je hebt mensen, overtuigd van de eigen visie en het eigen gelijk, die strijden om een plaats in het beheer. De leden ondersteunen die kandidaturen door voor hen te stemmen. Maar eens wanneer ze er zitten, lanceren ze genadeloos de kritiek. De voorzitter van de fanfare laat teveel stukken voor de koperblazers spelen, de raad van bestuur van de school had beter dit of dat gedaan, het bestuur van de duivenbond drinkt tijdens de bestuursvergaderingen teveel op kosten van de leden. En als vervolgens die personen hun mandaat neerleggen, besluiten de leden dat ze het toch wel goed gedaan hebben en dat de opvolgers het ongetwijfeld allemaal gaan verknoeien. En het spel begint van voren af aan. In iedere vereniging, op iedere plaats waar bestuurd moet worden vanuit een collectiviteit, zien wij hetzelfde samenspel tussen gekozen machtsuitoefenaar en kiezer als in de politiek. Zelfs in families : eerst heb je de strijd – tussen weinig kandidaten – over wie de gouden bruiloft voor de grootouders mag organiseren. Dan heb je de kritiek op het verloop en keuzes van diegene die het ‘mandaat’ gekregen heeft, vaak uitmondend in spanningen of familieruzies. Iedereen lijkt ineens heel ondankbaar. Maar diep in ons binnenste zijn we blij dat iemand anders het op zich genomen heeft en dankbaar voor de inspanning van die personen. Overall waar mensen op voet van gelijkheid iemand een mandaat geven, gebeurt kortom hetzelfde als in de politiek. Wij moeten noodgedwongen het mandaat wel geven, maar benadrukken tezelfdertijd het tijdelijke ervan en ons recht op inspraak en kritiek.

Politiek vertrekt vanuit de overtuiging van het eigen gelijk, een ideologie, een wereldbeeld. Als je de grote lijnen bekijkt, heb je slechts enkele fundamenteel verschillende visies. De mensen die deze visie delen, verenigen zich in partijen of andere bewegingen. Wij denken in grote lijnen hetzelfde, dus wij vormen samen een partij. Hoe meer men zich beperkt tot de grote lijnen van een visie, hoe minder partijen er nodig zijn om die mensen te verenigen. Hoe gedetailleerder die visie is, hoe meer partijen er nodig zijn. ‘Ideologische dichtheid’, ofwel zeer diep gaan in hoe alles er nu precies moet uitzien en moet gebeuren, leidt tot versplintering, terwijl oriëntatie op fundamenten in combinatie met de consensusgedachte leidt tot vereniging. Mensen verenigen zich dus in partijen om hun gelijk te realiseren. Een

partij is op die manier een middel om gemakkelijker – of met meer kracht – het eigen gelijk door te drukken.

Vandaag liggen de grote traditionele partijen ideologisch vrij dicht bij elkaar, omdat er met de algemene toename van de welvaart een massale beweging van burger én politiek naar het centrum geweest is. Zij delen nu op heel wat vlakken hun 'gelijk', de verschillen zijn kleiner geworden. Maar bij hun ontstaan lagen deze partijen zeer ver uit elkaar, en geschiedenis wis je nooit zomaar uit. Fervent zoeken deze partijen naar verversing van de inhoud. Intussen zijn naast die traditionele partijen op basis van historische feiten of bewegingen weer nieuwe partijen ontstaan. Eén partij wilde haar gelijk halen om communautair vlak, een andere op ecologisch vlak, een andere wilde eens hard foert roepen en weer een andere durfde met zijn gelijk weer bovengronds te komen omdat de oorlog vergeten werd. Het streven naar het gelijk van sommigen is alweer voorbijgestreefd, omdat hun doelstellingen bereikt zijn of dit gelijk door andere partijen is overgenomen. Maar het Vlaamse politieke landschap lijkt helaas op een Vlaamse woning. Er wordt voortdurend aan bijgebouwd, maar zelfs als de kinderen het huis uit zijn, de caravan verkocht en vader gestopt is met duiven houden, zal men toch nooit iets afbreken. Herverkaveling in zijn meest ideale vorm zou betekenen dat alle bewoners samen een nieuwe woning tekenen die volledig is aangepast aan hetgeen zij vandaag nodig hebben. Maar niemand durft iets opgeven, men wantrouwt mekaar, en misschien terecht, want eigenlijk willen alle bewoners vooral zoveel mogelijk ruimte voor zichzelf, voor hun gelijk. Bovendien willen ze, ook wanneer ze een kamer met een andere bewoner zouden delen, de baas blijven. Eén na één laten ze een ballonnetje op over een mogelijke verbouwing. Sommigen die het plafond al op het hoofd krijgen denken wel eens aan verbouwen, ook mits aanpassing aan andere bewoners. Maar voorlopig wordt er vooral veel geroepen en afgetast, maar niemand wil de eerste stap zetten.